

Otázky některé o Jednotě Bratří Českých

Jan Amos
Komenský

OTÁZKY NĚKTERÉ O
JEDNOTĚ BRATRŮ
ČESKÝCH

JAN AMOS KOMENSKÝ

Otázky některé o Jednotě Bratří Českých by Jan Amos Komenský is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License, except where otherwise noted.

Obsah

Předmluva vydavatele	vii
I.	1
<i>Co to jest Jednota, na kterouž Bůh předkům našim trefiti dal, i posavad z milosti Boží mezi námi zachována byla?</i>	
II.	3
<i>O zachování této takové mezi námi Jednoty potřebi-li se starati?</i>	
III.	5
<i>Sluší-li pak také na rozšíření Jednoty mysliti?</i>	
IV.	9
<i>Jakým by pak způsobem takové zachování i rozšíření Jednoty státi se mohlo ?</i>	

Předmluva vydavatele

Komenský nejmenuje se sice nikde výslovně skladatelem spisku „Otázky některé o Jednotě Bratří Českých“, ani ve známém listě nakladateli Petru Montanovi neuvádí se mezi díly jeho. Obojí okolnost však lze vysvětliti, neboť obsah spisu zřejmě ukazuje, že byv jako úřední dobrozdání podán užší radě, nebyl určen pro vydání tiskem a nemůže tedy počítán býti mezi spisy širšímu obecnstvu sepsané. Nicméně z obsahu vysvítá zcela na jisto autorství Komenského, nehledíc ani k tomu, že v jediném rukopise zachovaném, psaném cizí rukou, na dvou místech vyskytují se malé opravy vlastní rukou Komenského. S tím souhlasí také několik narážek, jichž se nám dostává ze spisu samého o spisovatelově osobě. Počítá se ke kněžím na rozdíl od posluchačů („pobožnost opravdovou... musíme mezi sebou a posluchači obnoviti“) a v poslední větě, jak se zdá, počítá se k užší radě, jíž dobrozdání se podává, na rozdíl od ostatního kněžstva („především pak potřebí s Bohem se o to raditi skrze vroucí modlitby, snad i mezi kněžstvem nařízené“).

Doba složení připadá jistě mezi měsíc září r. 1631 a květen 1632, kdy zakročením švédského krále Gustava Adolfa štěstí válečné naklonilo se k evangelíkům, Sasové obsadili Prahu, obnoveny zde evangelické bohoslužby a konsistoř, a exulanti ze sousedních zemí počali se houfně vraceti do Čech. Na tyto poměry poukazují jednotlivá místa spisu („navrátí-li nás Bůh zase do vlasti, o čemž nám naději dává“), nebo mluví-li o nastávající úpravě církevních poměrů v Čechách na základě majestátu císaře Rudolfa II. Ale nehledíc ani k takovýmto místům jednotlivým, jeví se celý spis pochopitelný jen s podmínkou, že se Jednota chystá zříditi si opět nová sídla ve vlasti a hledí již před tím zaujmouti zásadní stanovisko k různým otázkám, jež by se snad při tom naskytly.

Zdá se, jak svrchu podotčeno, že ve spise vyskytuje se narážka, že Komenský jej skládaje byl již členem užší rady. „Za předního v Jednotě staršího“ byl sice ordinován teprve na synodu lešenském dne 6. října 1632, ale členem užší rady jmenuje se již na schůzi dne 1. srpna 1632. Kdy se stal konseniorem, není ovšem známo, ale v té hodnosti patrně předložil toto dobrozdání v době mezi měsícem zářím 1631 a květnem 1632. Složil-li je,

viii Otázky některé o Jednotě Bratří Českých

jak Jireček míní, na rozkaz starších, či pravděpodobněji z vlastního podnětu, nelze určit ani z obsahu ani z jiných zpráv.

V celku jedná spisovatel zevrubně o čtyřech otázkách. V odpovědi na první otázku: Co jest Jednota? definuje pojem její, jak se „Jednota Bratří Českých“ v církevních dějinách objevuje, ale rovněž již v církvi apoštolské. Teprve nastalé později spory církevní a dělení zrušilo jednotu, jejíž podstatou jest „církví a služebníku jejich svolení a sobě vespolek zavázání k společnému a jednomyslnému ostříhání v učení čistoty a v životu pobožnosti, v obojím pak tom řádu a poslušenství“ atd. Rovněž nemohla trvati pod následujícím potom tyranským panstvím Antikrisiiovým, totiž pod papežstvím. Také reformátorové bojovali příliš jednostranně jen proti bludům a nikoli též proti nepořádkům. Naproti tomu předkové naši zřídili mezi sebou tuto Jednotu a udrželi ji úpravou a kázní ve čtyřech směrech: 1. byla v učení čistota bez roztržek, 2. v ceremoniích jednomyslností, 3. v životě pobožnost, 4. církvi našich společnost. O udržení této Jednoty mezi námi pečovati poroučí jednak vysoká její cena pro trvání církve, pak iicta k našim předkům, posléze okolnost, že nyní ocitla se ve velikém nebezpečení. Že pak nám nyní Bůh poskytuje naději k návratu do vlasti, třeba oslabenou správu opět oživit a Jednotu zříditi.

Třeba však pomýšleti nejen na udržení, ale i na rozšíření Jednoty, jednak „proto, že všech dobrých věcí povaha a vlastnost jest communicativum esse“, dále že Kristus i apoštolé na svých přívržencích vždy se dožadovali šíření dobra, posléze „protože každá věc, neroste-li, zcházá“. Tu nelze se snad tím spokojiti, že trvání Jednoty zajištěno jest mládeží podrostající, neboť třeba vždy přidávati nové krve, aby zůstávala života schopna. Nově získaní členové „živější jsou než staří zákrskové, jimž všecko zvetšelo. Otcové naši toho příliš málo dbali a proto naříkali nad ubýváním a hynutím obcí.“

K udržení a šíření Jednoty naskytují se dvě cesty: „aneb skrze sjednocení se s jinými jednotami (zvláště v čistotě víry již jednomyslnými) a v řád s nimi v jeden vjítí, aneb skrze statečné obnovení obzvláštnosti své“. První cesta poskytovala by trojího užitku; neboť ke sjednocené církvi evangelické by se katolíci snáze přidávali, kdežto nyní často nevědí, ke které z rozličných stran evangelických přestoupiti. Touto cestou mohou dále Bratří pravověrným (orthodoxním) pomoci k pevnému řádu, kterého se jim posud nedostává. Jak z dalších míst patrno, Komenský míní „orthodoxními“

vyznavače konfesse české z r. 1575, kteří nenáleželi k Jednotě Bratrské. Bylo ovšem „v porovnání“ mezi bratrskými a úírakvistickými stavy ze dne 28. září 1609 vyjednáno, že zvláštní pojmenování mají přestati, „ale abychom všickni vespolek slouli a se jmenovali křesťané pod obojí“. Že však Bratří podrželi svůj zvláštní řád, podrželi ve skutečnosti také své zvláštní jméno, „Jednota Bratří“, a to jakožto jedna skupina církve podobojí, a na rozdíl od nich osiátní většinu té církve, jak se zdá, nazývali „orthodoxní“, třebaš nikoli úředně, ale aspoň v obyčejném životě. – Třetí prospěch z té cesty bylo by snadnější ovládnání toho řádu a kázně, kdyby měla platnost jednotně v celé církvi české. Takové spojení muselo by vycházeti od stavů, pánů, rytířův a měst, protože majestát Rudolfův, právní základ evangelické církve v Čechách, dán byl stavům.

Kdyby však spojení to se neprovedlo, zbývala by druhá cesta k udržení a šíření Jednoty, totiž aby se utvrdila a posílila ve své ob.zvláštnosti. Aby se k tomu našla správná cesta, Komenský z dějin Jednoty stanoví, které byly její vnitřní a vnější opory; vnitřní jmenovitě: „pilnost v vyučování lidu, pobožnost pravá, řád a poslušensví společné, kázeň“; vnější: „pokojné k jiným lidem se chování, knih užitečných vydávání, patroni a ochráncové“; rovněž i nedostatky její, které překázely dalšímu vzrůstu, totiž nedostatek vyššího vzdělání a škol, zvyk omezovati se na menší kroužky, kdežto evangelíci „ujímali se celých obcí a církví“, konečně spojená s tím chudoba. Kromě toho ovšem i úpadek vnitřní, ubývání zbožnosti a kázně, působil poklesání Jednoty. Pohled na jiné jednoty církevní učí, že za své trvání a zdar zavázány jsou hlavně školám a ochraně vrchností.

Na základě těchto úvah Komenský v osmi závěrečných větách sestavuje v jedno, nač v budoucnosti hlavně bude potřetí dbáti, aby se Jednota udržela a povznesla. Nejzevrubněji vykládá požadavek, aby se hned po návratu do vlasti pokud možno nejvíce škol založilo, a to jak českých, tak i latinských.

Spisu tohoto zachoval se jediný rukopis v Museu království Českého v Praze, obsahující dvanáct listů v 4°, z nichž poslední jest prázdný.

Vydán byl tiskem poprvé od Jos. Jirečka v časop. „Besedě učitelské“, ročn. X. (1878), č. 18, 19, 21.

Německý překlad Eugena Schmidta vyšel v časop. „Brüderbote“, 1878, v č. 11. a 12.

I.

Co to jest Jednota, na kterouž Bůh předkům našim trefiti dal, i posavad z milosti Boží mezi námi zachována byla?

Jednota jest jistého počtu církví a služebníků jejich svolení a sobě vespolek zavázání k společnému a jednomyslnému ostříhání v učení čistoty a v životu pobožnosti, v obojím pak tom řádu a poslušenství, tak aby všickni o sobě vědouce, na sebe pozor dajíce, vespolek se milující a vedlé potřeby poučující, potěšující, napomínající a všelijak retující, skrze to opouštění sebe, zámutki a pohoršení předcházeli a všecko dobré při sobě vespolek vzdělávali. Čemuž poněvadž nedostatkové lidští, vášně a náruživosti často překážku činí a takový řád ruší, přivzata jest na pomoc kázeň svatá, skrze niž se neživí probuzují, neopravdoví ku povinnostem dohánějí, převrácenci pak ven vymítají (aby se církev tělo jako kvasem těsto nenakazilo).

Taková jednota měla by v celé církvi býti, proto že takové nařízení Kristus Pán všechněm učedníkům svým vydal, a apoštolé kterékoli zbory zakládali, takový v nich a nejinaký řád vyzdvihovali; a bylo tak v prvotní církvi všudy. Ale že pak brzy podešlo tajemství nepravosti, pýcha kněžská a biskupská, povstaly roztržky v církvích veliké, až Antikrist opanoval a pod svou moc tyranskou uvedl všecko. Proti němuž když Bůh vzbudil Lutera a jiné, ti proti bludům více nežli proti neřádům bojujíce, na vyzdvižení a obnovení řádu zapomněli. Protož tam dělá téměř, kdo co chce; každý posluchač jest svým knězem, každý kněz svým biskupem.

Předkové naši z vnuknutí milého Boha na to přišli, aby čistotu učení a života začavše, také obé to řádem a kázní ohradili a opět k stráži řádu a kázně starší sobě, nižší i vyšší, z kněží i lidu (soudce) zřídili. Kterýmž prostředkem zachována jest (s pomocí Boží) až: posavad

1. v učení čistota, bez roztržek, když se žádnému žádných nových smyslů uvozovati nedopouští, než soudí-li kdo co za potřebné strany vysvětlení některého artikule víry, to se společně uvažuje a zavírá.

2 Otázky některé o Jednotě Bratří Českých

2. V ceremoniích jednomyslnost, bez rozdílnosti, když se žádnému nic nového uvoditi nedopouští bez společného všech na to svolení.

3. V životu pobožnost, bez nějakých těžkých pohoršení, když všickni pod bázni a kázní jsouce, v svědomích svázáni jsou, a příčinám zlého (znamená-li se kde co) časně se přítrž činí.

4. I sama církví našich společnost stále trvá bez roztrhání a vyvrácení, ješto bez lidského téměř ramene, samým tím řádem a v ujímání se o sebe vespolek jednomyslnosti. Nebo ač mnoho a často všelijaká nepřátel usilování na vyvrácení Jednoty šla, na darmo však, proto že Bůh (jemuž se líbí, když Bratří v jednomyslnosti přebývají, Žalm 133.) všecko vždycky rušil a také (podlé Písma) provázek trojnásobní, ovšem mnohonásobní nesnadně roztržen bývá. Nýbrž i teď, když se zdálo, že klesneme, stojíme předce v řádu a jednomyslnosti i v rozptýlení svém; tak mnoho může svatý ten Jednoty svazek. Ješto v jiných obnovených církvích toho tak se nevidí ani v pokoji, ani ovšem v pokušení. V pokoji zajisté snadně podcházejí různice, roztržky, sekty a prostopášnost života. Čehož na příklad jsou mezi bratřími Švejcary vylíhlí Novokřtěnci, mezi Malopolskými Fotiniáni, mezi Nydrlendery Arminiáni, v Luteránstvu Philippistae, Osiandristé, Libertini, Flaciani etc. Ovšem pak, když na které jejich církve pokušení přichází, žádný o žádného se nestará, jen každý o sebe, a jde všecko různě. Nebo nemůž jinak býti než podlé povědění mudrce: Kde není hradby, roztrháno bývá jmění (Sir. 36, 25).

II.

O zachování této takové mezi námi Jednoty potřebí-li se starati?

Potřebí ovšem, proto že

1. Jednota taková jest drahý církve klenot (Žalm 133; Jan 17; Efez. 4, 3 etc.; Izai. 52).

Otcové naši jakož Jednotu s prací přetěžkou vyzdvihli, tak i o zachování jí potom úsilně pečovali, roztrhání jí se bojíce a pobožně to předcházejíce. Na jejichž místa nastoupilým táž pobožná péče náleží.

2. Nynější naše přetřibení a veliké prořednutí i na díle s jinými smíšením obzvláštní dává příčinu báti se Jednoty vymizení, poněvadž otcové naši v pokoji jsouce a zbory kvetoucí majíce, toho se bávali. Naprosto tedy nám mysliti jest, navrátí-li nás Bůh zase do vlasti (o čemž nám naději dává), abychom umdlený řád zase vzkřísiti a Jednotu vzdělati mohli.

III.

Sluší-li pak také na rozšíření Jednoty mysliti?

Sluší a potřebí jest všelijak na ty cesty pomýšleti. A to proto:

1. Že všech dobrých věcí povaha a vlastnost jest *communicativum esse*; proto že *natura boni est diffusiva*, jakž se příkladem všech tvorů i samého Stvořitele ukazuje. Země zajisté má úrodnost ne pro sebe, než pro jiné tvory. Voda řekami sem tam plyne ne pro sebe sama, než aby se udílela pro potřebu lidem. Slunce má světlost, oheň teplo, vítr čerstvost, kůň sílu, zlato cenu, chléb a víno sílicí moc, bylina lékařství etc. ne pro sebe, než pro lidi. Nýbrž angelé ne sami sobě toliko slouží, než lidem také. A což nade vše váženo býti má, Bůh sám moc, moudrost a všechno své dobré ne samému sobě chová, než poděluje tím všechny tvory své, žádostiv jsa velice, aby od něho jen brali milost za milost, vždycky jsa hotovější k dávání, nežli my k brání. Naproti tomu za zlé se vždycky počítá každému tvorů a nelibé jest, když, co má, pro sebe jen míti chce, buď že jej závist neb lenost a malátnost k tomu vede. Boháče, bohatství své houževně chovajícího, jako i každého neúčinného, neslužebného, nechotného člověka žádný nechválí. Koně, kterýž sílu svou sobě chová a ji od sebe, kde potřeba, jadrně nepouští, v nenávisti máme. Nýbrž i ta stojatá voda, v jezeře neb jámě své se zdržující a odtud nevytékající mrzí nás, čerstvé řeky raději máme. Protož máme-li ten řád, tu kázeň, tu jednomyslnost, kteréž mezi námi jsou, za věc dobrou, nezadržujeme ji při sobě, ale ať prospívá, kdekoli prospěti můž, na to myslme. Sic zůstane i při nás pravé Sirachovo vyřknutí: Moudrosti skryté a pokladu zakopaného jaký jest užitek obojího? (41, 18.)

2. Kristus Pán a jeho apoštolé slovem i příkladem učili neskrývati se s věcmi svými. Řekl zajisté Kristus: Žádný rozsvítě svíce nepřikrývá jí nádobkou, ani staví pod postel, ale na svícen etc. Item: Což vám ve tmách pravím, pravte na světle; a co v uších slyšíte, hlásejte na domích (Mat. 10). Item: Jdouce po všem světě, kažte evangelium etc. Nepraví: Vzdělajíc sobě některé církve

6 Otázky některé o Jednotě Bratří Českých

přestaňte, ty v řádu držte; než káže vždy dále jíti, až do končin země. Protož s oním, kterýž hřivnu přijma pěkně ji v šátku schoval a potom pánu v cele zase tak, jak byl přijal, odvodil, nebyl spokojen, nýbrž nazval ho služebníkem zlým (ačkoli mrhačem nebyl) a přísně ho strestal, proto že prý měl těžiti hřivnou, aby rozhojněný užitek přinesla. Naproti pak tomu velice toho pochválil, kterýž i svou hřivnou deset jiných vyzískal (Luk. 19). A dával toho sám na sobě příklad, chodě sem tam, káže, uče, skutky čině, osvědčuje, aby všickni, že od Boha poslán byv poznajíc, obrátili se. A v tom všem tak byl snažný, že to za svůj pokrm měl, dny i noci v tom trávil říkáje, že proto přišel, aby oheň pustil na zemi, a že nežádá jiného, než aby hořel (Luk. 12). Čehož tedy i my raději žádati máme, jako aby se rozhořoval čím dál, tím jasněji Boží tento oheň za dnů našich mezi námi a skrze nás? Podobný horlivosti Boží příklad máme na apoštolích, kteříž rádi jeden zbor za druhým zakládali (Řím. 15, 20), v ničem většího potěšení nemajíce, jako aby rostlo dílo Páně. My sic apoštolé nejsme, a však jsme z milosti Boží v jejich úsilé uvedeni, abychom živostí v povolání a chtivostí k vzdělávání mnohých následovníci jejich byli.

3. Nebudeme-li Jednoty rozšiřovati, ani jí nezachováme; proto že každá věc, neroste-li, zchází. Člověk dotud roste, dokud ho přibývá; zastaví-li se zrůst, trvá poněkud v síle, potom nemožné než zcházeti zase, až i sejde. Podobně každý živočich, každý strom, každá věc. Do cisterny nepřibývá-li čerstvé vody, první se brzy přebere a vyschne. Kovů kdyby se nedobývalo v rok nových, co jich předkové nadobývali, zužívaly by se jistotně a rozešly, že bychom nevěděli, kam se co dělo, a naposledy neměli nic. Zahrada neb vinice, jakkoli pilně vysázená a dobrými kmeny porostlá, nepodsazuje-li se nových vždycky, pomalu vyhyne. Město jakkoli dobře založené a vystavené, nebude-li v něm tytýž nových domů staveno, sejde dům za domem, a naposledy samo město zpustne. Nemožné tedy i jednoty církve zachovati bez nového vždycky jiných a jiných církví připojování, proto že nemožné, aby některé vždy nezcházely.

Řekl-li by kdo: I však se podsazují mládeží podrostající. Odpovím: Mládeží samou doma zrodilou nevzdělá se ani nezachová Jednota, proto že výtřelkové z kořenů stromů rostoucí sami zahrady nezachovají, nevnaší-

li se odjinud planí a neštěpuje. Nebo ti z domácích kořenů rostoucí často se v neužitečné vlky obracejí, často (a na větším díle) podschnutím starého kořene schnou, ješto nové štěpování vždycky se téměř spanile ujímá. Jakož pak nových zborů a v nově k čistému učení a dobrému řádu získaných posluchačů také ta povaha jest, že živější jsou než staří zákrskové, jimž všecko zvetšelo. Čehož pro příklady netřeba i nyní choditi daleko.

A v tomť zdá se, že přehledli otcové naši asi do sta let, oblevivše o to pracovati, aby jiné a jiné k sobě vinuli, na tom již, co zhotoveného bylo, přestávajíce. Ale s jakým užitkem? Ukázalo se to jmenovitě, že i zborů počet se menšil, i v zbořích posluchači ředli, i ti ostatkové planěli a krsali. Jakž hned za B. Matěje Červenky že se díti počalo, naříkání jeho vlastní rukou zapsané před rukama jest.

IV.

Jakým by pak způsobem takové zachování i rozšíření Jednoty státi se mohlo ?

Dvě se ukazují k tomu cesty; jmenovitě:

1. a neb skrze sjednocení se s jinými jednotami (zvláště v čistotě víry již jednomyslnými) a v řád s nimi jeden vjítí.
2. A neb skrze statečné obnovení obzvláštnosti své a v ní se, jak sluší, ohrazení a utvrzení. Čehož obojího příčiny i způsob rozvázíc, k čemu by raději směřovati, ukáže se.

O spojení se s jinými.

První cesta byla by podlé onoho Božího zaslíbení: I přestane nenávisť Efraimova, a nepřátelství Judovo vyhlazeno bude. Efraim nebude nenáviděti Judy, a Juda nebude ssužovati Efraima, ale spolu vletí na rameno Filistinských (Izai. 11, 13), totiž abychom přestali trhati se a spojili se proti Antikristu dokonale. A ovšem podlé příkladu apoštolů, kteříž vidouce se trhati síť svou, zavolali ku pomoci tovaryšů svých, na druhé lodí sedících; čemuž požehnal Bůh tak, že obě lodí zachovány i rybami naplněny (Luk. 5). Nebo lovení to jejich že bylo figurou duchovního rybářství, sám Pán hned tehdaž jim to vyložil. I nyní tedy, když by Pán Bůh odklidě překážek, nepřátel, hojně dal lovení a množství ryb nahnal do sítě evangelium svého, an mezi tím sítě naše roztrhané a k dělání velikého díla zemdlené jsou: zdá se, že by dobře bylo, na bratří iutouž pravdu v tétěz čistotě vyznávající a řádem se toliko od nás dělící (to jest na jiné lodičce sedící) zavolati a je k společnému dílu přivzítí. Nebo bychom všickni co dělati měli, a Pán Bůh by svorné to dílo oblíbil a obě lodí požehnáním naplnil. Nebo by tak předně Antikristem znamenany lid snážeji k Boží pravdě obracín býti mohl, když by se jim před očima tak mnoho roztržitostí (Luteránského, Bratrského, Calvínského náboženství) nenechávalo. Poněvadž, dokud rozdvojení trvá, dotud v prostého lidu očích nesnadnost trvá, že kam se obrátiti nevědí,

10 Otázky některé o Jednotě Bratří Českých

jednu každou stranu za obzvláštní sektu držíce. Druhé, pomohlo by se tím způsobem spolubratřím orthodoxům na nohy, že by také někdy k stálému a utvrzenému řádu přijít mohli. Neb ač jest jich čistý díl, mužů pobožných a osvícených, o řádu Jednoty dobře smýšlejících, však poněvadž ani k nám přistoupiti nemají proč (nebo jak bychom je opatřili a a pracemi podělili, sami nemajíc leč zbůrků koliks? A opustiti tamto větší počet také pravdu milujících nezdá se jim slušné, aniž nám slušné jest k tomu raditi); sami též mezi sebou nemají prostředků těch, aby řád nějaký podstatný vyzdvihnouti a utvrditi sobě mohli: takto by to bylo snáze, když bychom stoupíc se v jedno, jako novou, větší Jednotu společně vyzdvihli, do níž by všechny dobré věci nynější Jednoty uvedeny byly, což by více podstatu pravdy majícího vyhledáno bylo, k tomu se přivzalo.

Z čehož by třetí užitek šel tento, že by všecken již řád a kázeň v církvích držeti snázeji bylo, když by obojích tak sjednocených jednostejné o to svolení a k tomu se zavázání bylo, a žádný by svévolný kam před kázní ustupovati nerněl. Summou, tak by se dělalo dílo Boží jedním ramenem v církvích celých, jednostejně všudy, mocně, pilně, věrně.

Jak by pak k tomu sjednocení přijít se mohlo?

Nejbližší cesta k tomu bohdá při navrácení bude skrze panstvo, to jest patrony a collatory a vybrané z měst orthodoxských. Nebo jest podobné k pravdě, že kdožkoli králem bude (bude-li jen evangelík), na majestát Rudolfů navrácení se stane; kterýž poněvadž na stavy vzní, stavové musejí se konsistoře ujímati a ji zříditi, kněžstvo srovnajíc na onen první neb jiný způsob. A tu by k tomu směřovati přišlo, aby se panstvo naše a orthodoxské spolu věci té ujali a mezi kněžstvem svým obojím prostředkovali, až by se cesta k sjednocení ukázala. Tu zajisté my bychom podali panstvu řádu svého; a oni, mají-li co neb spíší-li co, také. A tu panstvo dá řád náš k uvážení jim a jejich nám, aby každá strana, jaký nedostatek při druhé nalézá, a co by doplněno neb změněno míti chtěla a pro které příčiny, oznámila, I ukáže se hned, co bude zůstávati k narovnání; a naděje vede, že ne mnoho. A snad nic, jestliže požehná Bůh, aby conformitas všech agend a řádů v Polště a Litvě dokonána byla. Nebo tu bude res praeiudicata; proti tomu nebudeme míti co mluvit ani my ani oni, poněvadž tuto obojí, na tom sedíc, pobožně a rozšafně uváží a zdeterminují všecko. A tak by hle! ta svatá jednota v pravdě byla nejen mezi námi v Čechách, ale i s Polskými a

Litevskými. Nebo byť pak i přišlo něco předce změnit z těchto Polských věcí k způsobu našich církví (kdež celé obce bohdá míti budeme, a ne, jako v Polště, šlachtu toliko), to podstatě jednomyslnosti právě neujme nic. A pakliť by při témž jednání se ukázalo, že sjednocení a v jedno se srostnutí (syncretismus) býti nemůže, ale toliko sloučení neb spolčení se k svornosti svatě, i toť by bez užitku nebylo, poněvadž bychom skrze to :

1. společně s jinými sobě svobodu svých věcí utvrdili;
2. tím mocněji své vzdělávali.
3. Onino vždy by od nás řádům dobrým zvykati, knihy a snad i muže hodné časem svým (jako Malopolané) z Jednoty berouce; jen toliko na to již mysliti bude, abychom měli v pravdě, což by jiní od nás (pro oslavení skrze nás a Jednotu Boha) bráti mohli, pobožnost, horlivost, umění, řád etc. O čemž následuje.

O zůstání v obzvláštnosti své.

Přišlo-li by k tomu, že by Jednota v své obzvláštnosti jako posavad zůstati mohla a měla, tu bude potřebí, a již jest, bedlivě mysliti na to:

Jak by mohla utvrzena a zmocněna býti, aby nercili nekrsala, jako před tím, alebrž znovu jako založena jsuc, rostla a rozmáhala se stále?

To pak má-li se z gruntu vyhledati, musí se gruntem hnouti, rozvážením jmenovitě bedlivým toho dvěho:

1. Čím Jednota naše prvé buď rostla, neb hynula?
2. Čím také jiné Jednoty buď stojí neb mdlejí?

Nebo z toho se ukáže neomylně, čeho šetřiti, čemu vyhýbati musíme.

Jednota naše stála silně, proto že (po Boží milosti) měla silné podpory, vnitř i zevnitř.

Vnitřní její podpory byly:

1. Pilnost v vyučování lidu, vůbec i po domích, tak že věděli, čeho se přídrží, a jak to drahý klenot jest, učení Boží čisté.
2. Pobožnost pravá křesťanská, kterouž snažně mezi sebou vzdělávajíce, pro ni se Bohu líbili a ochranu jeho zázračnou měli.
3. Řád a poslušensství společné, kterýmž sami mezi sebou svázáni byli.

12 Otázky některé o Jednotě Bratří Českých

4. Kázeň, skrze niž řád a poslušenství zdržovali, rušitele pak jeho z sebe vymítali.

Zevnitř bylo:

1. Pokojně k jiným lidem se chování, bez disputací, hádek, svárů.
2. Knih užitečných pomalu vždy na světlo dávání; kteréž sobě i cizí libovali, a že čistota českého jazyka v Jednotě Bratrské se zachovává nejpředněji, vyznávali.
3. Patrony a ochránce vždycky Jednotě Pán Bůh vzbuzoval z panstva i rytířstva.

Nerostla pak Jednota více, než růsti mohla, pro tři příčiny: Z nichž první byl v počátku jejím i potom nedostatek literního umění a škol. Neb ačkoli Pán Bůh k dílu svému zevnitřních takových pomocí nepotřebuje, potřebuje však jich mdloba lidská, strany učitelů i posluchačů: Onino, že k svým povinnostem skrze to nastrojenější bývají, tito, že lidé jsouce s rozličnými povahami, rozličnými také způsoby jímání býti musejí, k čemuž rozličnost darů z umění nabytých napomáhá. Protož Kristus, nežli apoštoly k národům rozeslal, jazykům a všeliké potřebné moudrosti zázračně je vyučil; a však i mezi těmi opět k největším věcem a s největším prospěchem užíval Pavla, uměním literním v školách vycvičeného; jako i před tím za vůdce lidu svému z Egypta ne jiného, než Mojžíše, ve vši moudrosti Egyptské vycvičeného, vybral. A před obnovením v Evropě teď předešle čistého učení školy nejprv obnovil a skrze znovu rozsvícení jazyků světlo evangelium svého světlo rozsvítil. Kteréhož jazyků světla když předkové naši neměli, nemohli daleko přijíti; zůstávaly jim v světle víry věci některé zatemnělé (až jiní podali svíce), a tím, což měli, ne tak mocně vládnouti mohli. Ješto kdyby uměním jazyků statečně byli zásobeni, byli by mohli rovně tak mocně celé církve a krajiny reformovati, jako Luter, Zwinglius, Calvin a jiní, i sám před tím Hus. Ale nedostatek v tom trpěvše (ačkoli jinák muži dary vnitřními velikými, osvícením, pobožností, horlivostí vysoce obdaření) nikdy čacsky nějak na světlo nesměli; a potaženi byvše někdy někteří před mistry Pražské neb před vrchnosti některé, odolávati nemohli, více na osvědčení nežli k přesvědčení nepřátelům byvše. Ačkoli zajisté sami kořen víry pevný v sobě majíce nepřemoženi byli, a však patrné jest, že darů Božích více měli, nežli jich jiným ukázati a o ně se zdělití mohli. Odkudž i ta choulostivost šla, že ani v těch obcích, kdež byli a patrony

měli, celých církví se neujímali, druhému kněžstvu toho nechávajíce, sami pak na těch jen posluchačích, kteří se k nim dobrovolně od oněch obraceli, přestávajíce. Šlo i to z toho, že, ač nejedni v městech muži učení a rozumní dobře o Bratřích smýšleli, a někteří se k nim i obraceli, promovovati však jich k zprávě církevní v městech svých nesměli. A tento nedostatek potom sami otcové naši poznávali. Nebo B. Matěj Červenka (o němž B. Jan Blahoslav napsal, že soudem a vtípem velikým rovného jemu žádného Jednota neměla) tak napsal, že Jednota naše jest mladých kuřenců zpívání, Luter pak a jiní učitelé že jsou starí kohouti. Odtud také (z nedostatku škol a cvičení se v jazycích) měli jsme od nerozumného lidu posměchy a vytýkání tkadlcovstvím, ševcovstvím etc. Což ač neškodilo jim jakožto v trpělivosti vycvičeným, škodilo však jejich při, protože dílu Božímu, vůbec a směle konánu býti majícímu, překážkou bylo. Protož jsme potom (i Luterovými ostrými napomínáními i samou nuznou potřebou dohnání byvše) škol chytiti se museli; a rozkvetli jsme hned trochu lépe za B. Blahoslava, Štefana, Eneasa etc. Tu zajisté Jednota nejvíce na světlo šla, a zborové rostli, jakž se z Act Jednoty vidí. Nebo tím lidí čistých Jednotě přibývalo i mezi panstvem i mezi měšťany, kteříž v Bratrských školách vycvičení k úřadům, prokuratorství v Praze a jinde jinak se hodili. Což vidouce otcové, že k zrůstu slouží, vysílali své mládence do cizích větších škol a akademií s velikou prací a nákladem, z kterýchž potom obyčejně sloupové Jednotě bráni; tak že všelijak to patrné jest, že Bůh prostředkům, když se jich pobožně užívá, žehná, až i literárnímu umění.

Druhá překážka zrůstu Jednoty nastala potom, světlo jiné vedlé světla našeho postavené, učení totiž evangelíků, buď Luteránů neb orthodoxů. Nebo když se totéž čisté učení i krom Jednoty přednášeti začalo a s větším zřetelem, co div, že lidé tam raději obraceli oči, a my skrže to že jsme ředli? Nebo onino ujímali se celých obcí a církví a nalézali průchod; my pak částečnosti své se držíce, nejen jsme v koutě zůstávali, ale i k většímu houfu od menšího vždycky přibývalo.

Třetí překážka zrůstu Jednoty byla chudoba, že neujavše se otcové naši výsadních, důchody svými opatřených církví a škol, nemohli jiných, díla Božího statečně dělati pomáhati mohoucích po sobě potahovati, opatřiti jich odkud nemajíce. Ku příkladu zavolali byli M. Ezroma Rudingera do Evančic, aby Jednotě mládence cvičil bez vysílání jich tak nákladného do cizích škol. I svolili páni každoročně na něj dávatí plat (jakž v Historiích

14 Otázky některé o Jednotě Bratří Českých

Moravských zapsáno), a to některý rok potrvalo (ne bez patrného užitku). Ale když se pánům dávati stesko, Ezrom puštěn zase. Potom pan Jeroným Šlik, učený theolog, z Genevy psal Jednotě i sám přijel, vlasti žádaje sloužiti skrze vzdělávání čistého učení, kteréhož byl došel; ale naši, nemajíc ho jak dle slušnosti opatřiti, propustili ho. Podobně D. Amandus z Basilee psal víc než jednou, že by raději sloužil Jednotě, jen aby mu vokací dali, že přestane na skrovnějším opatření než tam. Ale otcové, více než jednou o to se radíc, naposledy odepsali, výmluvy své kladouc. A i nyní bychom prý chtěli, tak jako bychom mohli, učených lidí sobě získati a pomocí jejich mocněji všecko dělati (jako Vechnery, Mencilie etc.); k čemu je volati a nač, žádné akademie neb školy výsadné v moci nemajíc? Naposledy i z našeho národu osvícenější muži, kněží a mistři, dobře o nás smýšlející, obraceli se k Jednotě a ji i osobami svými ozdobili i jiné za sebou obracet i tak rozšiřovati pomohli. Ale k čemu se obracet i mají, když jim žádné jisté církve neb školy světiti a neb aspoň opatření zříditi nemůžeme? A prostě tak připojovati se k nám jaká jim nouze, jinde tak v čistém učení volně Pánu Bohu sloužiti mohoucím?

To potud o překážkách, proč se Jednota šířeji a mocněji nerozestřela, nežli se stalo; uvážiti také potřebí, proč ani v tom rozestření, jakéhož byla dosáhla, netrvala, ale brž jak na počtu zborů a posluchačů, tak ovšem na horlivosti a křesťanství pravdě patrně zmenšení brala? Krátce o tom mluvíc, odjinud to nebylo, než z oblevení v podstatných oněch věcech, na nichž původně založena byla; jmenovitě v ostříhání pobožnosti, řádu, kázně. Nebo v těch věcech náramně oslábnutí bylo, a jakž někteří z starých říkávali, stín sotva první pravdy. Nad čímž pobožnější vzdychali, někteří pak (víme osoby) žertíky z toho strojili, že kdo by prý řekl, že Bratří nemají řádů, nepravdu by pravil; ale kdo by řekl, že jich ostříhají, klamal by. Takž jsme i sami mezi sebou doma jalověli (jakž bývá v každé věci, jejíž svazkové oslábnou, že různou leze); a jiní při nás něčeho zvláštějšího nevidouce, než jinde již vůbec, neměli se proč táhnouti k nám. Tak že skrze to byť Jednota žádných pokušení a nepřátel, vyvrátiti ji usilujících, neměla, sama tak tiše by zmizeti a jako dohořelá svíčka zhasnouti musela. Nad to nic jistšího, kdyby tak, pravím, dále předce šlo, jakž jiti začalo, slabě a mdle. Ač i tu, když jsme teď před svým rozptýlením toho neb jiného ohledovávali, někteří z rady málo o tom smýšleli říkávající, když jsme prý za uzdu neudrželi, za ocas neudržíme.

Co se jiných jednot dotýká, čím ty stojíš a vzděláváš se, také rozvážíš dobré, pro příklad. Patrné pak, že nejvíce tímto dvojím, školami a ochranou vrchností. Tak Luteráni, tak Calvinisté, tak Armeniáni, tak Ariáni, tak Jesuité sami, summou všichni, kromě Novokřtěnců, ti řádem svým vnitřním, kterýž mají tak plný, jak žádná Jednota v světě.

Ze všeho toho samo se ukazuje, že, má-li Jednota naše v své zvláštnosti zůstat a vkořeniti se mocně, musí zvláštního něco míti nad jiné Jednoty (nad Luterány a orthodoxe v Čechách), tak aby všechněm zřejmé bylo, čeho a proč se v své Jednotě držíme? A všichni rozumní aby měli proč k nám se rádi vinouti.

Jmenovitě potřebí nám bude nevyhnutelně:

1. mocněji než teď předešle lid osvěcovati, aby od nejstarších do nejmladších křesťanství své znali, z něho počet činiti mohli a svědkové toho, že světlo Boží při nás jest, byli.
2. Pobožnost opravdovou bez pokrytství musíme mezi sebou a posluchači obnoviti, aby Bohu i lidem známé bylo, že nejsme Farizeové, na nějaké tvárnosti se zakládající, ale lid Bohu svému líbiti se v pravdě hledající.
3. Řád a poslušensství skutečné mezi sebou všickni, od nejvyšších do nejnižších, tak znovu utvrditi, abychom všichni všechněm k společnému vzdělání na pomoc byli, a žádný žádnému ku pohoršení, překážce, k zkáze.
4. Musíme kázeň skutečnou zase vyzdvihnouti a ji při všech a vždycky, a nejen někde a někdy, statečně konati, ve všech stupních.
5. Potřebí také šetrného a pokojného k jiným jednotám se chování, abychom žádného nedráždili, všechny raději k milování sebe vábili, i přátelství jejich žádali a je obmysleli.
6. Knihi také užitečných co nejvíc na světlo dávání Jednotu velmi zvelebí, a aby, cokoli dobrého nám Bůh dal a dává, jiní lidé o tom vědouce žádostivi toho byli, způsobí.
7. Přijde také i patronů Jednoty vysoce sobě vážit, daných jako daru Božího šetření, a můž-li více jich získáno býti, to snažně obmysleti, nejen z panstva, rytiřstva, ale i předních lidí z měst. Šetření pak jich míním ne nějakým pochlebováním, neb límáním se, neb přehlédáním víc než jiným; než pilnější a šetrnější okolo nich prací, aby v osvětlení a pobožnosti i k řádu Jednoty dověrnosti

16 Otázky některé o Jednotě Bratří Českých

a milosti rostli. Nebo když vůdcové dobře půjdou, houf jiný snáze poveden bude.

8. Naposledy potřebí bude nade všechny jiné časy pilněji a plněji školy založiti, a aby stále mohly státi, to obmysliti. Nebo rozkvetnou-li ty, rozkvetne Jednota; proto že bude-li učení hojně (jako Bůh k tomu velikým milosrdenstvím svým velikou nadějí činí), bude hojně učedníků, na sta a tisíce. A čím víc učedníků, tím více podrostajících vždycky Jednotě i posluchačů i patronů i všelijakých hodných lidí. A chtělo by se mysliti, že tímto prostředkem (prvního toho sedmerého také pilně ostříhajíc) nejplatněji Jednota se rozmocí a celou vlast pod světlo a řád Boží uvésti moci bude. Protož museli bychom po svém bohdá navrácení hned české školy všudy, kde který zpravce bude, nýbrž po vseh všudy pod vrchnostmi jednomyslnými začíti, aby všechna mládež obojího pohlaví v pobožnosti, mravích a umění potřebném cvičena byla; a to darmo a snadně, bez obmeškávání jiných prací, a líbezně, s potěšením. K čemuž Bůh prostředky již ukázal. Latinských pak škol museli bychom hned také založiti co nejvíc možné, jako v Praze, v Boleslavi, v Jičíně, v Soběslavi, v Horažďovicích, Tejně, Brandejse etc., summou, kde by jen učedníků něco býti a preceptor chovati se mohl; tak by odevšad lidé povstávali v hojnosti, k veliké Jednotě ozdobě a zrostu.

A o té by již každé věci (osvěcování plnějším posluchačů, vzdělávání pobožnosti, poslušensví etc.) obzvlášť muselo před se vzato býti rozjímání a příprava cest, kterýmiž by jedna každá věc platně začala i vyvedena býti mohla. Přede vším pak potřebí s Bohem se o to raditi skrze vroucí modlitby, snad i mezi kněžstvem nařízené.